Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў

ISSN 2181-7138

№ 6 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:
А. Тилегенов

Редколлегия ағзалары:
Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Гулбахар АБЫЛОВА
Өсербай ӘЛЕЎОВ
Аскар ДЖУМАШЕВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРГАШЕВА

Шөлкемлестириўшилер:
Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириў Министрлиги, ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы

Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинети жанындағы Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының 25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды

Қарақалпақстан Баспа сөз ҳәм хабар агентлиги тәрепинен 2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды №01-044-санлы гүўалық берилген.

Мәнзил: Нөкис қаласы, Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz, mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz

Журналға келген мақалаларға жуўап қайтарылмайды, журналда жәрияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шәрт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифт тинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлыўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ТИЛ Х.ЭМ ЭДЕБИЯТ

Shermatova Z. *Grammar competence as a significant aspect of language teaching process….4-8*

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Каримжанов А., Каримжонова Д. *Таълим-тарбия жараёнида технологик тарздаги ҳодисалар ва тавсифлар…………………………………………………………………………......9-12*

Жабборова О.М. *Давлат олий таълим муассасалари тютерларининг фаолият асослари……………………………………………………………………………………………………..12-17*

Тоштемирова С.А. *Бўлажак тарих ўқитувчиларининг педагогик касбий компетентлигини ривожлантиришда инновацион ёндашувлар………………………………………………………17-24*

Bozorov N.N. *Kelajakdagi it mutaxassislarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish metodikasi…………………………………………………………………………24-29*

Умарова З.А. *Ўзбекистонда педагогик конфликтология муаммоларини ўрганиш тенденциялари……………………………………………………………………………………......29-32*

Qurbonova M.F. *Mustaqil ishlar jarayoni:"o'rganishdan - o'rgatishgacha" usuli………..32-36*

Kushnazarova Yu.K. *Mathetics is an apprenticeship - as a direction for experience…………36-40*

МИЛЛИЙ ИДЕЯ Х.ЭМ РУУХЫЙЛЬЩ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Абдуллаев А.А. *Паркент тумани микротопонимларини тарихий этимологик тадқиқ қилишда лингвомаданий жиҳатлар……………………………………………………………….....41-45*

Ғанибаева Б.Ш. *"Янги ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси"ни ўрганиш методикаси..46-49*

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Beketov N.A. *Matematikani o'qitishda o'quvchilarning kasbiy tayyorgarliklarini tashkil etish………………………………………………………………………………………………..49-53*

Алимов Б.Н. *Масалаларнинг кўринишини ўзгартириш ўқитишни касбга йўналтирилганлик воситаси сифатида…………………………………………………………………………….......53-58*

Наримбетова З.А. *Умумий ўрта таълим мактабларида геометрия фанини ўқитишнинг узвийлиги……………………………………………………………………………………………58-61*

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕНКЕ ШЕКЕМГИ ТЭРБИЯ

Хурвалиева Т.Л. *Мактабгача ёшдаги болаларни атроф олам билан таништиришда ўйин технологияларидан фойдаланиш имкониятлари……………………………………………...62-66*

**G`ulomova X.** *Savod o'rgatish davrida o`quvchilarni grammatik-orfografik bilimlarni amaliy o'zlashtirishni ta`minlovchi mashqlar……………………………………………………………66-71*

Abdullayeva B. P. *Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilariga futbol o'yinini o'rgatish texnikasi…………………………………………………………………………………..71-77*

Ташпулатова Д.М. *Бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги босқичларига тайёрлаш………………………………………………………………………………………….78-81*

Tojiboeva G.R. *Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi kasbiy kompetentligining darajalari.80-84*

Орипова Н.Х. *Вариатив моделлаштиришнинг ўзига хос хусусиятлари…………………84-87*

Musurmonova M., Sultonov T.M. *Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematikadan masalalar yechish ko'nikmasini shakllantirishning metodik imkoniyatlari……………………………………88-93*

Мамбеталиев Қ.А. *Бастауыш сыныпта ана тілі пәнін тиімді оқытып үйретудің сапасын арттыруда мәтінмен жұмысты ұтымды ұйымдастыру…………………………………………93-97*

ФИЗИКАЛЫК ТЭРБИЯ Х.ЭМ СПОРТ

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИ ТАЪЛИМНИНГ КЕЙИНГИ БОСҚИЧЛАРИГА ТАЙЁРЛАШ

Ташпулатова Д.М.
ТВЧДПИ

Таянч сўзлар: бошланғич, таълим, ўқувчи, тарбия, босқич, тайёрлаш, билим, кўникма, одатлантириш.

Ключевая слова: начальное, образование, ученики, воспитание, уровен, подготовка, знание, навыка, умение.

Keywords: primary, education, students, upbringing, level, preparation, knowledge, skills, skill.

Ўзбекистонда таълимни ривожлантириш давлат сиёсатининг устувор вазифаларидан ҳисобланади[1]. Шу сабабли бошланғич таълимни ривожлантириш ва унинг воситасида ўқувчиларни таълимнинг кейинги босқичларига тайёрлаш зарурий вазифалардан бўлиб, бунда бошланғич таълимнинг мазмуни чуқурлашади. Айни пайтда, бугунги кунда бошланғич таълим олдида ўқувчиларни таълимнинг кейинги босқичларига тайёрлаш ва унинг асосларини ишлаб чиқиш долзарб бўлиб турибди.

Ўзбекистон таълим тизимида бошланғич таълимдан кейинги қуйидаги таълим турлари мавжуд:

- умумий ўрта таълим;
- Президент мактаблари;
- ижодий мактаблар;
- ихтисослаштирилган таълим муассасалари.

Бошланғич синф ўқувчилари мазкур таълим босқичларига тайёрланади. Айни пайтда бошланғич таълимдан кейинги таълим турлари функционал жиҳатидан фарқ қилади. Мисол учун, умумий ўрта таълим, яъни 5-11 синфлар ўқув фанларининг базавий асоси бўйича ўқувчиларга билим ва тарбия беради. Бунда умумий ўрта таълим олиш учун бошланғич синф ўқувчилари умумтаълим фанларининг илк босқичини ўзлаштиради.

Президент мактаблари табиий ва аниқ фанларга йўналтирилган бўлиб, унда умумий ўрта таълим билан биргаликда йўналтирилган фанлар чуқурлаштирилган тарзда ўқитилади. Шу сабабли ўқувчилар Президент мактабларига тайёрланиши учун математика ва табиий фанлар бўйича чуқурлаштирилган билим олиши тақозо этилади.

Ижодий мактаблар муайян гуманитар фанларга мослаштирилган бўлиб, унда ўқувчиларнинг ижодий лаёқатларини ривожлантириш устувор ҳисобланади. Мисол учун, Абдулла Орипов номидаги ижод мактаби ўзбек тили ва адабиётига ихтисослаштирилган. Шу сабабли бундан таълим турида тайёрланиш учун бошланғич синф ўқувчиларининг ижодий лаёқатларини ривожлантириш тақозо этилади.

Ихтисослаштирилган таълим муассасалари муайян касб ёки ҳунарга мослаштирилган бўлиб, унда асосий эътибор ўқувчиларни ҳунарли қилишга қаратилади. Мисол учун, 2021-2022 ўқув йилидан бошлаб собиқ меҳрибонлик уйлари ихтисослаштирилган таълим муассасаларига айлантирилди ва унда кичик мутахассислар тайёрлаш белгиланди. Шу жиҳатдан бошланғич синф ўқувчилари бундай таълим муассасасига тайёрланиши учун муайян касб ёки ҳунарга йўналтирилади.

Эътибор берилса, мамлакатимизда бошланғич таълимдан кейинги таълим турлари ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, уларни ташкил этишда ҳалқаро таълим дастурларига асосланилган. Шу сабабли бошланғич синф ўқувчиларини мазкур таълим турларига тайёрлаш бўйича янгича ёндашувларга асосланиш тақозо этилади. Бу борада бизнинг ёндашувимиз қуйидагилардан иборат:

- ўқув фанларини имкон қадар мутахассислар иштирокида ўқитиш мақсадга мувофиқ бўлади;
- ўқувчиларнинг қизиқиши ва лаёқатига асосан уларни таълимнинг кейинги турларига тайёрлаш самарали ҳисобланади;
- шу сабабли бошланғич таълим мазмунини янгича идрок этиш керак бўлади;
- бунинг учун бошланғич синф ўқитувчилари муайян тайёргарликдан ўтиши тақозо этилади.

Буларнинг барчаси бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги турига мақсадли тайёрлаш лозимлигини кўрсатади.

Бугунги кунда мазкур масала бўйича ягона методологик ёндашув мавжуд эмас. Шу сабабли Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонунига асосан бошланғич таълимнинг мазмунини чуқурлаштириш, унинг вазифаларини аниқ белгилаш ва ўқувчилар билан ишлаш методологиясини яратиш долзарб бўлиб турибди[2]. Мазкур масала бўйича бизнинг ёндашувимиз қуйидагилардан иборат:

- бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг турларига мақсадли тайёрлаш вазифаларини аниқ белгилаб олиш;
- ўқувчиларнинг лаёқатини илмий-педагогик ташхислаб бориш;
- ўқувчиларнинг ижодий лаёқатларини аниқ йўналтириш;
- ота-оналарнинг таълим бўйича фаоллигини ошириш;
- бошланғич таълимнинг бошқа таълим турлари билан методологик алоқасини кучайтириш.

Бундай ёндашув бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги турларига мақсадли тайёрлаш имконини беради.

Кузатишлар шуни кўрсатадики, Марказий Осиё мамлакатлари ичида Ўзбекистонда бошланғич таълимдан кейинги таълим турлари кўп ҳисобланади[3]. Шу сабабли мазкур хусусиятдан келиб чиқган ҳолда қуйидагиларни амалга ошириш долзарб бўлиб турибди:

- бошланғич таълимнинг ўқув фанларини туркумлаштирилган асосда такомиллаштириш ва дарсликларнинг мазмунини чуқурлаштириш;
- бошланғич таълимни электрон дарсликлар билан таъминлаш;
- бошланғич синф ўқитувчилари учун Ўқитувчи китоби материалларини кенгайтириш;
- бошланғич таълимдан кейинги ўқитиш жараёни хусусиятларидан келиб чиқиб бошланғич синф мавзуларини белгилаш;
- энг илғор бошланғич синф ўқитувчилари тажрибаларини оммалаштириш.

Буларнинг барчаси бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги босқичларига тайёрлашда назарий ва методик асос ҳисобланади. Айни пайтда, халқ таълими бўлимлари ходимларини бошланғич таълим мазмуни бўйича янги ёндашувлар билан таништириш долзарб ҳисобланади.

Олий педагогик таълим жараёнида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини тайёрлашда уларга бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги босқичларига

тайёрлаш бўйича кўникма ва малака бериш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бунинг учун мажбурий-мутахассислик фанлари мақсадли равишда такомиллаштирилиб борилиши керак. Айниқса, ўқитишнинг кредит-модуль тизими шароитида мутахассислик фанларини ҳар бир ўқув йилининг бошида такомиллаштириш тақозо этилади. Мисол учун, "Бошланғич таълимда "Тарбия" фанини ўқитиш методикаси" фанида бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги турларига тайёрлашни назарда тутиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Умуман бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги босқичларига тайёрлаш билан бошланғич таълимнинг мазмунини ўзгартиришга эришиш мумкин. Шу сабабли бу борада янги ёндашувлар асосида илмий-тадқиқотлар олиб бориш тақозо этилади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 28 февралдаги "Педагогик таълим соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Қарори. // www.ziyonet.uz

2. Ўзбекистон Республикаси "Таълим тўғрисида"ги Қонуни. // www.ziyonet.uz

3. Жабборова О.М. Ўқитишнинг кредит-модул тизимида ўқув фанлари кўламини кенгайтириб бориш асослари. Current research journal of pedagogics 2(8): 2021, pp 92-95.

РЕЗЮМЕ

Мақолада бошланғич синф ўқувчиларини таълимнинг кейинги босқичларига тайёрлаш зарурияти тўғрисида фикр юритилган ва методик тавсиялар тақдим этилган.

РЕЗЮМЕ

В статей размышлений о подготовке учеников начальных образование в следующий уровенЬ обучения и дана методические рекомендации по данному вопросу.

SUMMARY

The articles reflect on the preparation of primary school students for the next level of education and give methodological recommendations on this issue.

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHISI KASBIY KOMPETENTLIGINING DARAJALARI

Tojiboeva Gulmira Rifovna

Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: kasbiy kompetentlik, pedagogik kompetentlik, kompetentsiya, kasbiy tayyorgarlik, motivatsiya, integral sifat.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, педагогическая компетентность, компетенция, профессиональная подготовка, мотивация, интегральное качество.

Key words: professional competence, pedagogical competence, professional training, motivation, integral quality.

So'nggi yillarda ijtimoiy tajriba doimiy ravishda o'zgarib borayotgani, ta'lim sohasi isloh etilayotganligi, barcha turdagi mualliflik pedagogik tizimlarining paydo bo'lishi va jamiyatning mutaxassisga bo'lgan talablari darajasi tufayli o'qituvchining kompetentligi tobora dolzarb bo'lib